

Το σημερινό τεύχος της *Ουτοπίας* κυκλοφορεί σε μια κρίσιμη στιγμή για το μέλλον της χώρας. Η οικονομική κρίση που ωριμάζε χρόνια τώρα, εξαιτίας της πολιτικής των δύο κομμάτων της αστικής τάξης, ξέσπασε σαν συγκεκριμένη, ιδιόμορφη περίπτωση της κρίσης του καπιταλισμού και ειδικά της οικονομίας των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και η σημερινή κυβέρνηση, αντί να την αντιμετωπίσει ψύχραιμα, με φορολογία του μεγάλου κεφαλαίου, των κερδών των τραπεζών, των κερδών των 500 δις. που διακινούνται ετησίως μέσω οφσώρ, με σκληρή πάταξη της φοροδιαφυγής, με ενδεχόμενο εσωτερικό δανεισμό, βρήκε την εύκολη λύση: την επιδρομή στα ισχνά εισοδήματα των μισθωτών και των συνταξιούχων και την ταυτόχρονη κατεδάφιση δικαιωμάτων που κατακτήθηκαν με αγώνες και αίμα. Τυφλή, ή γνωρίζοντας τι έκανε, η κυβέρνηση ακύρωσε μέρος της εθνικής ανεξαρτησίας και μετέτρεψε τη χώρα σε νομαρχία υποτελή στο Δ.Ν.Τ. και στους ληστές-γραφειοκράτες των Βρυξελλών.

Πού θα καταλήξει αυτή η αντιλαϊκή - προδοτική πολιτική; Σε πλήρη χρεωκοπία; Ή, αν παρέμβει ενεργητικά ο λαϊκός παράγων, σε έξοδο από τη ζώνη του ευρώ, από την Ε.Ε. και σε μια φιλολαϊκή διαδικασία ανασυγκρότησης της οικονομίας, του παραγωγικού τομέα και των θεσμών;

Σ' αυτή την κρίσιμη στιγμή φαντάζει ίσως εκτός τόπου και χρόνου το σημερινό αφιέρωμα: «Όψεις του λαϊκού». Αλλά, καταρχήν και στο σημερινό αφιέρωμα υπάρχουν κείμενα ειδικών για την κρίση. Και το κυριότερο; Ο καπιταλισμός, από τη γέννησή του, και προπαντός στην εποχή μας, σαρώνει εμπειρίες, δεξιότητες, κοσμοαντιλήψεις, αφηγήσεις, συνολικά μορφές πολιτισμών των προκαπιταλιστικών κοινωνιών. Τις σαρώνει ή τις αφομοιώνει, μετατρέποντές τις σε ακίνδυνο φολκλόρ και αφαιρώντάς τους τα στοιχεία ριζοσπαστισμού που είχαν ως συστατικό στοιχείο τους. Συνεπώς, έχει νόημα η μελέτη του λαϊκού πολιτισμού, η ανάδειξη των βιώσιμων στοιχείων του, και η προσπάθεια αυτά τα στοιχεία να ενσωματωθούν στο πολιτισμικό γίγνεσθαι και να αποτελέσουν δημιουργικά στοιχεία ενός ανώτερου πολιτισμού.

Πρέπει βέβαια να σημειώσουμε ότι οι έννοιες του λαού και του λαϊκού προκαλούσαν πάντα αμηχανία στις επιστήμες που ασχολήθηκαν μαζί τους, ενώ από την άλλη πλευρά οι ποιητές ευφημιστικές ή ιδεολογικές χρήσεις του όρου είχαν ως συνέπεια, όπως παρατηρούσε, στο *Γλώσσα και συμβολική εξουσία*, ο Πιερ Μπουρντιέ, «οι εκφράσεις που περιέχουν το μαγικό επίθετο “λαϊκός” [να] προστατεύονται από τον έλεγχο, και αυτό γιατί οποιαδήποτε κριτική ανάλυση μιας έννοιας που από κοντά ή από μακριά άπτεται του “λαού” διατρέχει τον κίνδυνο να ταυτιστεί με συμβολική επίθεση κατά της πραγματικότητας που δηλώνει». Αναπόφευκτο λοιπόν ήταν η έννοια να έχει δεχθεί ποικίλες προβολές, διεκδικήσεις και αποικιοποιήσεις ιδεολογικού, πολιτικού και επιστημονικού χαρακτήρα.

Ταυτόχρονα, η εδραίωση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, το πέρας από την προφορικότητα στην εγγραμματισμό και η βαθιά μετάλλαξη των δυτικών κοινωνιών στη διάρκεια του τελευταίου αιώνα, συνεπαγόταν καθοριστικές και ποικίλες αλλαγές στους τρόπους και στις μορφές με τις οποίες εμφανίζεται το «λαϊκό» (έξεις, γλώσσα, τελετουργίες, γιορτές, ψυχαγωγία, δόμηση του χώρου, σχέσεις με τον φυσικό, βιολογικό και ιστορικό χρόνο, κ.ο.κ.). Αυτές οι ιστορικές αλλαγές σε όλους τους τομείς της υλικής και πολιτισμικής ζωής,

άλλαξαν επίσης και τον τρόπο που η κυρίαρχη ιδεολογία αντιμετώπιζε τον τρόπο ύπαρξης και εμφάνισης του λαϊκού. Έτσι, ενώ παλιότερα ευρείες ζώνες του λαϊκού πολιτισμού (πάντα υποτελούς αλλά με ποικίλες φύτρες αντίστασης και μια, εν μέρει, αντιπολιτευτική – προς την επίσημη και κυρίαρχη – σκέψη και ιδεολογία), αφήνονταν στον πρωτογονισμό τους, στο περιθώριο, στην εξωτική τους προσέγγιση, ή, για να το πούμε μπαχτινικά, στη «δεύτερη ζωή» τους, η καινούρια ιστορική αρχιτεκτονική οδηγεί τις παλιότερες τοπικές ή εθνικές λαϊκές παραδόσεις στην έκπτωση, στην τυποποίηση, στην πειθάρχηση, στη μεταλλαγή τους και, εν τέλει, στην αναγκαστική ή υποχρεωτικά συναινετική ένταξή τους στο χρόνο και στο χώρο του κεφαλαίου και των αναγκών του.

Το σημερινό αφιέρωμα διερευνά τον τρόπο ύπαρξης (ή ανυπαρξίας) του λαϊκού στις μέρες μας, τα πιθανά στοιχεία ετερολογίας του, καθώς και τους όρους και τις προϋποθέσεις που μπορούν να μετατρέψουν αυτή τη δύναμη ετερολογία σε συνειδητή και συγκροτημένη ετεροπραξία.

Ο αναγνώστης θα βρει αρκετές περιοχές της πολιτισμικής δημιουργίας που δεν γίνονται αντικείμενο διαπραγματεύσεως στο παρόν αφιέρωμα. Η πιο σημαντική είναι η σχετική με το λαϊκό τραγούδι. Αλλά γι' αυτό το «κενό» είμαστε δικαιολογημένοι, αφού ο Ανδρέας Παγούλατος ετοίμαζε ένα ξεχωριστό αφιέρωμα για το λαϊκό τραγούδι. Ας μένει λοιπόν προς το παρόν το «κενό» για να μας θυμίζει με την απουσία του τη διαρκή παρουσία του Ανδρέα στον κόσμο της *Ουτοπίας*.

Βασίλης Αλεξίου

